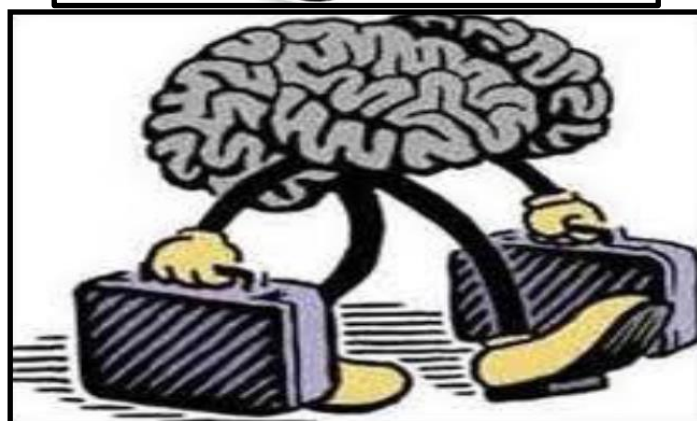
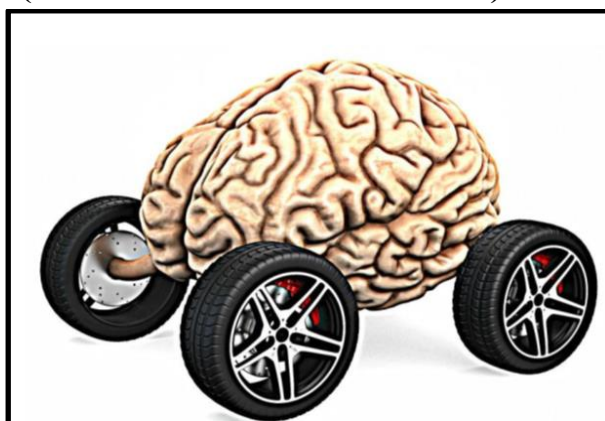

BRAIN DRAIN («ΔΙΑΡΡΟΗ ΕΓΚΕΦΑΛΩΝ»)

Ορισμοί

Εκπατρισμός: η φυγή από την πατρίδα σε αναζήτηση καλύτερων όρων ζωής.

Διαπολιτισμικότητα: η καλλιέργεια της νοοτροπίας της αποδοχής του διαφορετικού.

Οικονομική κρίση: είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας.

Ανεργία: είναι η κατάσταση ενός ατόμου, που, ενώ είναι ικανό και θέλει να εργαστεί, δεν μπορεί να βρει εργασία.

Ο όρος **μετανάστευση** τόσο κατά τις κοινωνικές επιστήμες όσο και κατά το διεθνές δίκαιο αναφέρεται στη γεωγραφική μετακίνηση ανθρώπων είτε μεμονωμένα είτε κατά ομάδες.

Διαρροή εγκεφάλων: έτσι καλείται το φαινόμενο της μετανάστευσης νέων επιστημόνων.

Το Φαινόμενο Του Brain Drain

Η διαρροή επιστημονικού προσωπικού περιγράφει τη μετανάστευση υψηλά εκπαιδευμένου προσωπικού από λιγότερο αναπτυγμένες προς αναπτυγμένες χώρες. Αφορά επιστήμονες, οι οποίοι εκπαιδεύτηκαν στις χώρες προέλευσης και μετακινούνται για να στελεχώσουν θέσεις υψηλότερων απολαβών. Το φαινόμενο της διαρροής επιστημονικού προσωπικού δεν είναι νέο φαινόμενο. Αν ανατρέξει κανείς στην ιστορία της αρχαίας Ελλάδας θα διαπιστώσει ότι μέχρι το 300 π.Χ. οι επιστήμονες μετακινούνταν στην Αθήνα, ειδικότερα λόγω της ύπαρξης της ακαδημίας του Πλάτωνα και του λυκείου του Αριστοτέλη. Βέβαια, αργότερα το κέντρο υποδοχής άλλαξε και η Αλεξάνδρεια αναδείχθηκε ως πόλη υποδοχής για τους επιστήμονες, οπότε και η Ελλάδα μετατράπηκε σε χώρα διαρροής επιστημονικού προσωπικού (Λαμπριανίδης, 2011, σελ. 27).

Πάντως, το φαινόμενο μελετήθηκε για πρώτη φορά από Αγγλοσάξονες ερευνητές, όταν ο όρος «διαρροή εγκεφάλων» (brain drain) εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1963 σε μία έκθεση στο

Λονδίνο και αναφέρεται στη μετανάστευση των Βρετανών επιστημόνων προς τις ΗΠΑ. Μέχρι το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι πληθυσμοί που μετακινούνταν ήταν άτομα από φτωχότερες και λιγότερο μορφωμένες τάξεις των χωρών προέλευσης. Η διαρροή επιστημόνων ήταν ένα σπάνιο φαινόμενο. Η κατάσταση φαίνεται να άλλαξε μετά τον πόλεμο, όπου πάρα πολλοί επιστήμονες, κυρίως άτομα που προέρχονταν από τον ακαδημαϊκό χώρο, μετακινούνταν σε περισσότερο αναπτυγμένες χώρες.

Το φαινόμενο της διαρροής εγκεφάλων μπορεί να διαχωριστεί σε τρεις κατηγορίες:

- 1. στη «βασική διαρροή εγκεφάλων»,** όπου οι επιστήμονες μετακινούνται και δεν ξαναγυρίζουν στη χώρα προέλευσης
- 2. στην «αντίστροφη διαρροή εγκεφάλων»,** όπου οι μετανάστες επιστρέφουν στη χώρα προέλευσης
- 3. στην «κυκλοφορία εγκεφάλων»,** όπου οι επιστήμονες μετανάστες κινούνται τακτικά μεταξύ της χώρας προέλευσης και υποδοχής

Σήμερα, η παγκοσμιοποίηση ασκεί ισχυρή επιρροή στη μετανάστευση του επιστημονικού προσωπικού, εφόσον το εμπόριο γίνεται περισσότερο ελεύθερο με αποτέλεσμα να αποδεσμεύεται και η κινητικότητα υπηρεσιών και ανθρώπων. Το παραπάνω φαινόμενο ενισχύεται μέσω του διαδικτύου, όπου οι καλύτερα εκπαιδευμένοι επικοινωνούν και πωλούν τη γνώση τους, ανταλλάσσουν ιδέες ενώ αναζητούν καλύτερες συνθήκες εργασίας.

brain-drain.gr/brain-drain/to-fainomeno-tou-brain-drain, Χριστίνα Ρούζιου

Η συμβολή του ανθρώπινου δυναμικού στην οικονομική ανάπτυξη

Η συμβολή του ανθρώπινου δυναμικού στην οικονομική ανάπτυξη είναι σημαντική και μεγαλύτερη από τη συμβολή του φυσικού κεφαλαίου. Το ανθρώπινο δυναμικό αυξάνει την παραγωγικότητα της εργασίας, γίνεται φορέας αξιοποίησης και διάχυσης της τεχνολογίας και της καινοτομίας, παράγοντας υψηλές εξωτερικές οικονομίες που διαχέονται στην οικονομία και στο κοινωνικό σύνολο. Παρά τη σχετικά πρόσφατη έμφαση στη σημασία του ανθρώπινου δυναμικού στην αναπτυξιακή διαδικασία, η αναγνώριση της σημασίας του πηγαίνει πίσω στο χρόνο, μέχρι τα μέσα του 18ου αιώνα και τις απαρχές της οικονομικής επιστήμης.

Οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες υποφέρουν από την έλλειψη ειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, και έτσι δεν μπορούν να έχουν υψηλή κερδοφορία κεφαλαίου. Συνεπώς, το κεφάλαιο δεν επενδύει εκεί, γεγονός που οδηγεί σε χαμηλή παραγωγικότητα. Έτσι, οι πολύ ειδικευμένοι μεταναστεύουν από τη χώρα που πέφτει σε «φαύλο κύκλο» υπανάπτυξης. Οι αναπτυγμένες χώρες είχαν πάντοτε το εξής δίλημμα: είτε να «παράγουν» οι ίδιες μόνες τους όλο το εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό που χρειάζονται είτε να προσελκύσουν και ήδη εκπαιδευμένο δυναμικό από τρίτες χώρες. Οι περισσότερες ακολούθησαν τη δεύτερη μέθοδο (π.χ. οι ΗΠΑ προσφέρουν υποτροφίες για σπουδές εκεί σε αποφοίτους λυκείων με τις καλύτερες επιδόσεις σε όλο τον κόσμο), υποσκάπτοντας ουσιαστικά την ανάπτυξη των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών.

enthemata.wordpress.com Η διαρροή εγκεφάλων από την Ελλάδα, του Λόη Λαμπριανίδη

Μετανάστευση – Ιστορική αναδρομή

Η έκθεση του ΟΟΣΑ σημειώνει: «Στην Πορτογαλία και την Ελλάδα, οι αρνητικές συνθήκες στην οικονομία και στην αγορά εργασίας ώθησαν αρκετά άτομα υψηλής μόρφωσης να μεταναστεύσουν αναζητώντας καλύτερες εργασιακές ευκαιρίες και προοπτικές» (Επιταχύνεται η διαρροή εγκεφάλων, Καθημερινή, 8-11-2015).

Η μετανάστευση αυτή, βεβαίως, έχει ποιοτικές διαφορές με εκείνη των τελών του 19ου αρχών του 20ού ή με εκείνη των δεκαετιών '50-'60. Τότε έφευγαν οι Έλληνες που δεν είχαν τύχη, από μια χώρα που μαστιζόταν από πολέμους και όπου δεν υπήρχαν δουλειές, και πήγαιναν σε ανερχόμενα κράτη, που ζητούσαν εργατικά χέρια για να στηρίξουν τις βιομηχανίες τους.

Σήμερα φεύγουν από την Ελλάδα οι πιο εξειδικευμένοι, και μάλιστα σε κλάδους που είναι κρίσιμοι για την ανάπτυξη της χώρας.

Αυτή η «αιμορραγία» ισχύει εδώ και καιρό, αλλά αφορούσε μόνο στους κορυφαίους του κάθε κλάδου. Σπουδαίοι Έλληνες επιστήμονες έκαναν καριέρα στο εξωτερικό, αφού οι συνθήκες εκεί είναι πιο αξιοκρατικές και τα μέσα που τους διατίθενται, προάγουν την έρευνά τους.

Πλέον, τους ακολουθούν και οι αμέσως επόμενες κατηγορίες, όχι μόνο λόγω αξιοκρατίας, αλλά και γιατί η οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα δεν τους επιτρέπει να ζουν όπως είχαν συνηθίσει, ενώ βλέπουν ότι εύκολα μπορούν να συνεχίσουν την ζωή τους σε μια ξένη χώρα, χάρη στις γνώσεις τους σε ξένες γλώσσες και την εξειδίκευση στον κλάδο τους. Αυτοί, δηλαδή, που μένουν πια πίσω, δεν είναι αυτοί με τις μεγαλύτερες δυνατότητες, αλλά αυτοί με τις μικρότερες. Όσοι δεν έχουν τα μέσα ή τις γνώσεις για να φύγουν ...

<http://www.newsbomb.gr/ellada/news>

Αιτίες

Κύμα μετανάστευσης νέου επιστημονικού προσωπικού δημιουργεί η **παρατεταμένη ύφεση. Η υψηλή ανεργία και οι χαμηλές απολαβές** δείχνουν την πόρτα εξόδου στους νέους, οι οποίοι είναι απογοητευμένοι από την χώρα τους. Στους νέους κυρίαρχα είναι τα συναισθήματα της αγωνιάς και της απογοήτευσης για την κατάσταση και τις προοπτικές στην ελληνική οικονομία αλλά και για το μέλλον που προβλέπεται δυσοίονο. Ανεργία, υποαπασχόληση ή ετεροαπασχόληση είναι αυτό που αντιμετωπίζουν οι πτυχιούχοι μετά την αποφοίτησή τους. Υπολογίζεται ότι στην Ελλάδα περίπου το 30% των νέων πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι άνεργοι, όταν ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι στο 14%. Σημειώνεται, επίσης, ότι η ανεργία στους νέους μεταξύ 15 και 24 χρονών βρίσκεται στο 29,8%, αρκετά υψηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (20%), ενώ γίνεται αναφορά και στις προσπάθειες της κυβέρνησης να πείσει τους επιχειρηματίες να προσλαμβάνουν νέους, κατεβάζοντας το όριο του κατώτατου μισθού στα 590 ευρώ και προσφέροντας κρατικές επιδοτήσεις. Το τρομακτικό συμπέρασμα που προέκυψε από έρευνα είναι ότι επτά στους δέκα Έλληνες αποφοίτους επιθυμούν να φύγουν στο εξωτερικό για να εργαστούν, ενώ ένας στους δέκα ήδη ψάχνει για δουλειά σε άλλη χώρα ή προσπαθεί να συνεχίσει τις σπουδές του το εξωτερικό για να αποκτήσει πρόσβαση σ' άλλες αγορές εργασίας.

Πού όμως οφείλεται αυτό το τόσο έντονο στη χώρα μας φαινόμενο της νέας μετανάστευσης; Της μετανάστευσης δηλαδή, των νέων πτυχιούχων, που είτε έχουν βρει κλειστές τις πόρτες της αγοράς εργασίας είτε η φύση της απασχόλησής τους δεν συνάδει με τις σπουδές τους ή με τα προσόντα τους. Οφείλεται κυρίως στους εξής λόγους:

- Στα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας, όπως τη βρήκαν μετά την αποφοίτησή τους από κολλέγια και πανεπιστήμια. Την κατάσταση αυτήν την περιγράφουν διεξοδικά νέοι άνθρωποι, με λόγια όπως: «το σύστημα στην Ελλάδα δεν ενθαρρύνει τους νέους», «δεν βρήκα δουλειά, γιατί δεν είχα γνωριμίες», «εδώ δεν μπορείς να ζήσεις μια αξιοπρεπή ζωή». Σύμφωνα με την έρευνα, ο σημαντικότερος λόγος για την αναζήτηση εργασίας στο εξωτερικό είναι οι **καλύτερες προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης, η αξιοκρατία στον εργασιακό χώρο, οι οικονομικές απολαβές, το ενδιαφέρον για την εργασία και η απόκτηση περισσότερων και εξειδικευμένων γνώσεων.**
- Είναι γεγονός ότι συνεχώς αυξάνεται ο αριθμός των νεαρών αποφοίτων ανώτερων και ανώτατων ιδρυμάτων που φεύγουν από την Ελλάδα, καθώς η επιδεινούμενη ύφεση πνίγει την αγορά εργασίας. Μεγάλα ποσοστά ανεργίας παρατηρούνται στους Έλληνες αποφοίτους πανεπιστημίων, καθώς η αγορά εργασίας στην Ελλάδα δεν μπορεί να τους απορροφήσει, ενώ η κατάσταση έχει επιδεινωθεί με την οικονομική κρίση. **Η υψηλή ανεργία και οι χαμηλές απολαβές** δείχνουν την πόρτα εξόδου στους νέους οι οποίοι εγκαταλείπουν απογοητευμένοι τη χώρα τους.

- Ταυτόχρονα τονίζεται ότι η **διαφθορά και η έλλειψη αξιοκρατίας** -δυστυχώς η χώρα μας ήδη από τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του ελληνικού κράτους χαρακτηρίζεται από μια «κουλτούρα ρουσφετιού»- ωθούν τους νέους να στραφούν σε άλλες χώρες αναζητώντας ένα πιο δίκαιο επαγγελματικό μέλλον.
- Μία επιπλέον αιτία συνδέεται με την **ελλιπή δημιουργία νέων θέσεων εργασίας από τις επιχειρήσεις**. Οι τελευταίες επενδύουν όλο και λιγότερο στην Ελλάδα. **Πολλές επιχειρήσεις, αντίθετα, μεταφέρουν τα κεφάλαιά τους και επενδύουν στο εξωτερικό**. Πολλές μάλιστα άρχισαν ή σκέφτονται να μεταφέρουν είτε την παραγωγή τους είτε ακόμα και την έδρα τους σε χώρες όμορες με λιγότερο δυσβάσταχτο φορολογικό περιβάλλον. Παράλληλα, η εισροή ξένων κεφαλαίων στην Ελλάδα είναι πολύ μικρή.
- Υπάρχει επίσης **αδυναμία πρόσβασης των νέων στην αγορά εργασίας**. Στις διάφορες έρευνες που έχουν γίνει υπογραμμίζεται η **ανυπαρξία εργασιακής εμπειρίας ως βασικής αιτίας που οι επιχειρήσεις δεν προσλαμβάνουν νέους**. Τα προγράμματα πρακτικής άσκησης, απόκτησης εργασιακής εμπειρίας, επαγγελματικής ειδίκευσης κ.λπ. δεν εμφανίζονται να έχουν την αποτελεσματικότητα και να εφοδιάζουν τους νέους με τα προσόντα που οι επιχειρήσεις απαιτούν.
- Τέλος, η ανεργία των νέων τροφοδοτείται από την **πολύ υψηλότερη ανεργία των πτυχιούχων ΑΕΙ-ΤΕΙ** σε σύγκριση με τους αποφοίτους της βασικής και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Αυτό το παράδοξο φαινόμενο οφείλεται- όπως δείχνουν όλες οι έρευνες- στην αδυναμία απορροφητικότητας των ΑΕΙ-ΤΕΙ, στην αντιστοιχία των ειδίκευσεων και προσόντων των πτυχιούχων με αυτά που ζητά η αγορά εργασίας. Επιπλέον, τα προγράμματα των περισσότερων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων συνεχίζουν να είναι προσκολλημένα στη δεκαετία του '70.

Κατερίνα Ζαχείλα, July 11, 2013

Αποτελέσματα

Άτομο

- ✓ Πολιτισμικό σοκ: Βιώνουν έναν πολιτισμό που είναι άγνωστος γι' αυτούς
- ✓ Νوستαλγία
- ✓ Εθνικισμός

Χώρα

- ✓ Αποδυνάμωση του εργατικού δυναμικού, των ανθρώπινων πόρων
- ✓ Επιπτώσεις στην οικονομία (παραγωγικότητα, αποδοτικότητα, εισφορές στα ασφαλιστικά ταμεία, φόροι στο κράτος)

Πρώτον, η έξοδος σημειώνεται από μια χώρα με αρνητικούς δημογραφικούς ρυθμούς και αφορά ως επί το πλείστον άγαμους νέους, άνδρες και γυναίκες. Αυτό έχει ως συνέπεια όχι μόνο την **αρνητική επίπτωση στον ήδη υποτονικό ρυθμό γεννητικότητας**, αλλά και τη **μεγαλύτερη επιβάρυνση των ασφαλιστικών ταμείων**, αφού η χώρα θα στερηθεί μόνιμα ένα σημαντικό τμήμα απασχολήσιμων ατόμων.

Δεύτερον, στην Ελλάδα αποκλειστικός φορέας κατάρτισης και εξειδίκευσης ανθρώπινου δυναμικού σε ανώτατο επίπεδο είναι το Δημόσιο μέσω των δημόσιων πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, των οποίων κύρια πηγή χρηματοδότησης είναι τα χρήματα των φορολογουμένων.

Η έξοδος επομένως επιστημονικού δυναμικού που έλαβε εξειδίκευση στη χώρα όσο και η παραμονή του μετά το πέρας των σπουδών στο εξωτερικό συνιστούν σημαντική απώλεια.

Τρίτον, η εκροή ανθρώπινου κεφαλαίου αφορά κυρίως το πλέον ανταγωνιστικό, ικανό και φιλόδοξο τμήμα του εργατικού δυναμικού. **Η παραγωγική του αξιοποίηση από ξένη χώρα συνιστά μόνιμη βλάβη για τη χώρα καταγωγής, αφού η μέση ποιότητα του εναπομένουστος αποθέματος ανθρώπινου κεφαλαίου χειροτερεύει.**

Πηγή: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26510&subid=2&pubid=113921730>

Τρόποι αντιμετώπισης

Πολιτεία

- Μακροχρόνια αναδιάρθρωση της οικονομίας
- Παροχή κινήτρων για επενδύσεις σε παραγωγικούς τομείς σε Έλληνες και ξένους επιχειρηματίες, με σκοπό την ίδρυση βιομηχανιών, βιοτεχνιών και άλλων επιχειρήσεων ώστε να «απορροφηθεί» ένα μεγάλο πλήθος τω ανέργων
- Περιορισμός της γραφειοκρατίας που αποτρέπει πολλούς επιχειρηματίες από το να ιδρύσουν τη δική τους επιχείρηση στην Ελλάδα
- Ενίσχυση καινοτομίας και επιχειρηματικότητας
- Συνεργασία ανάμεσα στις επιχειρήσεις και στις σχολές τεχνικής κατάρτισης
- Δημιουργία τμημάτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με συστηματική μελέτη της αγοράς
- Έμφαση στον εγκαταλειμμένο τομέα της γεωργίας
- Αλλαγή του αναπτυξιακού μοντέλου της χώρας
- Προώθηση της έρευνας, κάτι που θα συντελέσει στην εξομάλυνση προσφοράς και ζήτησης στην αγορά εργασίας τόσο των πτυχιούχων όσο και των μη πτυχιούχων στην Ελλάδα και θα μειώσει το φαινόμενο της διαρροής εγκεφάλων
- Οι δομικές αλλαγές και η ριζική αναμόρφωση του φορολογικού συστήματος

Εκπαίδευση-Ανώτατη εκπαίδευση

- Ιστορία
- Ευρωπαϊκή διάσταση στην εκπαίδευση
- Γλωσσομάθεια ➔ γλωσσική επάρκεια
- Επαγγελματική κατάρτιση
- Προσαρμοστικότητα
  - ✓ Ικανότητα να προσαρμόζονται, να ενεργούν διαφορετικά
  - ✓ Ικανότητα να αντιδρούν σε νέες και απρόβλεπτες καταστάσεις/συνθήκες με ψυχραιμία
  - ✓ Πολιτισμική ένταξη
- Πολυπολιτισμική εκπαίδευση
  - ✓ Γνώση της πολιτισμικής διαφοράς: κάτι, που δεν λειτουργεί απλώς σαν ένα επιπλέον «ατού» για την επιτυχή εκτέλεση του έργου που τους ανατίθεται, αλλά είναι η αναγκαία προϋπόθεση για να μπορούν να «βλέπουν, να ακούν, να αντιλαμβάνονται και να ανταποκρίνονται σωστά ανάμεσα στους διαφορετικούς ανθρώπους με τους οποίους συνεργάζονται είτε τους διοικούν»
  - ✓ Κατανόηση της πολιτισμικής διαφοράς
  - ✓ Αμβλυνση των διαφορών, ανοχή στη διαφορετικότητα
- Πολυπολιτισμική προσαρμογή
  - ✓ Ενσυναίσθηση-συναισθηματική νοημοσύνη
  - ✓ Θετική στάση απέναντι στους άλλους
- Δεξιότητες επικοινωνίας
  - ✓ Ικανότητα επικοινωνίας, ικανότητα να ανταποκριθεί στους άλλους με μη επικριτικό τρόπο.